

HOMO SCRIPTOR, HOMO LECTOR.

CEES NOOTEBOOM EN ZIJN UITGEVERSREDACTRICE ELISABETH BORCHERS

PAWEL ZAJAS (ADAM MICKIEWICZ UNIVERSITY, POZNAN, UNIVERSITY OF PRETORIA)

ABSTRACT

In de herfst van 2003 gaf Suhrkamp Verlag, naar aanleiding van de zeventigste verjaardag van Cees Nootboom, de drie eerste delen van diens verzameld werk uit. Vijf jaar later werd de luxe uitgave voltooid: negen banden in een donkerrode, linnen omslag, versierd met elegante typografie, gedrukt op het beste papier en voorzien van talrijke afbeeldingen. Deze adelsbrief is onomstreden: sinds 1991, toen Marcel Reich-Ranicki, na zijn lektuur van *Die folgende Geschichte*, Nootboom tot “de belangrijkste Europese schrijvers onzer tijd” verhief, behoort de Nederlander onveranderd tot de topauteurs van de uitgeverij.

In het deels al bekende verhaal over Nootbooms triomftocht door het Duitse taalgebied bleef echter de eminente rol van zijn uitgefredacteurs tot nu toe onderbelicht. Dit komt vooral door het monolithische perspectief op de literatuurproductie: de verhouding tussen een uitgever en zijn auteurs wordt niet zelden openbaar gemaakt door bijvoorbeeld een brieveneditie, de functie van de uitgefredacteur persisteert daarentegen in een historiografische schaduwzone. De beperkte toegang tot archiefmateriaal is mede debet aan deze omissie. In 2009 kwam hier verandering in: het Siegfried Unseld Archief (SUA) dat door het Deutsches Literaturarchiv Marbach (DLA) werd aangekocht, stelt nu de archiefdata beschikbaar die het ontstaansproces van Nootbooms werk in de Duitse vertaling als ‘Suhrkampproduct’ in al zijn facetten reconstrueerbaar maken.

In deze bijdrage wordt gefocust op de rol van Elisabeth Borchers, Suhrkamp-uitgefredactrice in de jaren 1971-1998, die in 1984 Nootbooms roman *Rituellen* als licentie-uitgave van de Oost-Berlijnse uitgeverij Volk und Welt naar Suhrkamp heeft gehaald en die zijn boeken tot en met 1994 voor Suhrkamp geredigeerd heeft. Haar inzet was doorslaggevend voor de latere positie van Nootboom in Duitsland. Borchers, zelf een erkende dichteres, vertaalster en kinderboekenauteur, trad op als bemiddelaar tussen de literaire kwaliteiten van Nootbooms teksten en de economische logica van de Duitse boekenmarkt, schreef leesrapporten voor de uitgever, Siegfried Unseld, onderhandelde met vertalers, beoordeelde hun manuscripten op basis van haar verwachtingen van de opnemende cultuur, redigeerde parateksten en ontwikkelde marketingstrategieën. Het SUA-archiefmateriaal weerspiegelt de uiterst complexe “opbouwfase” van Nootbooms werk in Duitsland voor zijn mediale doorbraak in 1991. Zodoende is dit onderzoek niet alleen interessant voor de literatuursociologische vraagstelling, het blijkt eveneens instructief voor het mediawetenschappelijk en tekstgenetische onderzoek.

Paweł Zajas is als hoogleraar Algemene Literatuurwetenschap en Nederlandse Letterkunde verbonden aan de Adam Mickiewicz-Universiteit in Poznań (Polen) en als *research fellow* aan de University of Pretoria (Zuid-Afrika). Zijn huidige onderzoek gaat over de transnationale culturele transfer, het internationale cultuurbeleid en de literatuursociologie.
zajas@wa.amu.edu.pl